

OB DRUGI FAKSIMILIRANI IZDAJI ALASIA

Tiskovne konference nimajo kakšne večje resonance, namenjene so ožjemu krogu izvedencev in izbranim ljubiteljem. Za široko javnost morajo pač poskrbeti javni mediji z objektivnimi poročili. Ob redkem kulturnem dogodku, ko je izšla pri Državni založbi Slovenije (= DZS) faksimilirana izdaja Alasiovega italijansko-slovenskega slovarja (*Vocabolario Italiano e Schiauo*) iz leta 1607, sem registriral Hudečkovo gloslo na TV (10. 2.), poročilo Marijana Zlobca v Delu (12. 2.) in ujel sem še konec pogovora Mihaela Glavana (pisca nove spremene besede) na TV (23. 2.). Drugih objav nisem bral.

Hudečkov paradni slog je znan še iz rajne partijske preteklosti, samo da je zdaj za spoznanje bolj zaletav in kričav, vsebinsko posplošujoč in poenostavljajoč, skratka – udarniški. Na TV gotovo mislijo drugače, zame pa ni vse krasno, kar je glasno. No in v taki maniri se je tudi odvijal disput o Alasiovem slovarju (oblika je po Slovenskem pravopisu 1962, čeprav v prvem faksimilu rabijo obliko Alasijev). Ničkolikokrat slišane floskule o sožitju dveh narodov, v katerem so tudi Slovenci dajajoči del, o nujnosti spoštovanja in medsebojnega upoštevanja, o etiki kulturnega sosedstva in podobno. Malo oprijemljivega pa o Slovarju in njegovem sestavljalcu. Pa bi vendarle dobro del kak stvaren *poudarek*, recimo, da je Italijana Alasia da Sommaripa iz Piemonta slovenščine naučil sin devinskega fevdalca Della Torre-Valsassina, kar je dokaz, da so v prejšnjih stoletjih vsaj na Devinu (drugačna oblika je Divin, Dovin) govorili tudi slovensko. Slovar je nastal na gradu, tiskan pa je v furlanskem Vidmu. Tako se je v jugozahodnem delu Primorske na začetku 17. stoletja pojavila slovenščina prvič enakopravno poleg italijanščine tudi v tisku (Glavan na TV). Vendar pa se to ni zgodilo na pobudo anonimnega italijanstva, ampak iz subjektivne plemenite težnje posameznika brez pomislekov in predsodkov (»v nebesih razumejo vsa ljudstva, čeprav moli vsako po svoje«). Za njo je stalo občestvo protireformacije in denarna pomoč širokosrčnega devinskega mecena. Devinski gospodje so bili zaresni podporniki kulture. To vemo iz arhitekturnih spomenikov in tudi od pesnika R. M. Rilkeja, ki je na Devinskem gradu napisal znamenite Devinske elegije. Danes na Devinu podeljujejo visoko dotirane Rilkejeve literarne nagrade.

Najbrž ni korektno, da je šel Hudeček kar tako mimo prve faksimilirane izdaje Alasia (čeprav se je upravičeno spotaknil ob besedo »reprint«). Sedanji »reprint« DZS je namreč že *drugi* po vrsti. Vendar to ni navaden »reprint«, za kar imamo slovenski strokovni izraz »ponatis«. Alasia v izdaji DZS je namreč veren mehanski odtis originala. Vse, razen papirja, tiskarskega črnila in šivalne niti se natančno ujema z izvirkom: format, strani, črkovna podoba, vinjete, rokopisna dopolnila... Takim izdajam smo doslej pravili *faksimile* ali *faksimilirana izdaja*. Čemu zdaj kar naenkrat »reprint«, pa čeprav je beseda sprejeta v Slovar slovenskega knjižnega jezika (IV, 480). Ali je to kaj bolj imenitno, ker ni latinsko, ampak angleško?

Prvi *faksimile* Alasia so leta 1979 pripravili naši izvedenci, ki so bili še kaj več, kakor samo to (B. Gerlanc, L. Legiša, B. Reisp, A. Rebula in drugi). Finančno je sodelovala občina Devin-Nabrežina in njen župan Albin Škerk. Sklepu občine se je pridružil princ Raimondo della Torre e Tasso, takratni gospodar na Devinskem gradu. Odkupil je dvesto izvodov Slovarja in jih opremil z družinskim grbom. Ob predstavitvi na Devinskem gradu je imel govor o sožitju dveh sosednih narodov, potem pa je razdelil odtise Slovarja med svoje goste z obeh strani meje (sočasni novinarski zapisek). Ali ni to omembe vreden plemenit primer kulturnega sosed-

stva? Čist in zlahten, kakršen je bil po svoje tudi namen Slovarja iz leta 1607. Alasia ga je dopolnil s kratko slovnico, z nabožnimi in posvetnimi teksti, da bi olajšal svojim duhovnim sobratom delo med primorskimi Slovenci. Na stotine besed je zajel »iz ljudskih ust« – žepni dvojezični priročnik je gotovo imel še širši pomen: bil je pač pomagalo tudi popotnikom, vojakom, mornarjem, trgovcem in dvojezičnim plemiškim družinam v gospostvu Devinskih.

Tudi M. Zlobec je pozabil navezati na prvi »reprint«. Pa je vendar moral nekje dobiti Legišev podatek, da »obsega slovar 2617 italijanskih geselskih besed... slovenskih ustreznic pa je 2814« (M. Zlobec), kar je dobesedno zapisano v prvem faksimilu iz leta 1979 (str. 247). Kako je mogoče omeniti *samo mimogrede* profesorja Lina Legišo, domačina iz Mavhinj v neposredni bližini Devina? Njegove jezikovne raziskave imajo prav posebno težo: od doma je poznal kraševsko narečje in je dobro ločil narečno plast Slovarja od besed Megiserjevega besednjaka in besedišča naših protestantov.

Slovar je *unikat*, znan v edinem primerku NUK (R 6828). To je v tistem, katerega lastnik je bil iz Dalmacije, in ga je Jernej Kopitar na Dunaju izdrazil za barona Zoisa. Kopitarja smo navadno presojali po vtisu iz Prešernovih pisem in epigramov, tu pa se nam kaže kot poznavalec redkih tiskov in ohranjevalec slovenske kulturne dediščine. Njegove dragocene dvojnice so tudi v naši NUK.

Alasiov slovar je strokovno opisal Bogomil Gerlanc (str. 289s). Ugotovil je, da je bil Slovar v petdesetih letih že enkrat restavriran v domači knjigovoznici (če se prav spominjam, je bil njen vodja mojster Škerlj). Po restavriranju se je ohranila stara groba nit, s katero so bile povezane pole. Motvoza zaradi starosti ni kazalo zamenjavati. Slovar so pustili nerazvezan (niso ga razvezovali po osminskih polah) in so raje posneli dve paralelni strani hkrati (str. 297), vendar je faksimile kljub vsemu veren in jasen. To se mi zdi vsekakor bolj pietetno, kakor način ob zdajšnjem odtisu, ko so »knjigo razdrli« in baje »odkrili natančne dimenzije knjige« (M. Zlobec). Verjamem Gerlančevim ugotovitvam, »da je knjigovez že ob prvi vezavi (in potem tudi pri prevezavi) knjigi obrezal robove« (str. 291). Natančnih dimenzij torej ne bo mogel nihče več ugotoviti! Ali je bil totalni poseg v ustroj originala res nujen in upravičen?

Močno tudi dvomim, da je dragocenost Alasiovega slovarja izražena s tem, da »doslej knjiga še ni bila na nobeni razstavi« (M. Zlobec). Odkod pa se to ve, saj je Slovar že kakih dvesto let v Ljubljani. O razstavljenih redkih tiskih pa bi lahko morebiti izvedeli kaj več samo iz arhiva NUK, ki počiva v številnih zabojih nekje v knjižnih skladiščih. *Realna vrednost* Slovarja in njegova dragocenost je torej v tem, da je doslej *edini znani izvod na svetu*, ko ga je že Kopitar označil za »opus valde rarum«, za *zelo redko delo*. Dragocen je tudi zato, ker je to *prva* zunaj Primorske tiskana dvojezična *italijansko-slovenska knjiga*. Ker je to *edini slovenski tisk* znamenitega videmskega tiskarja *G. B. Natolinija*. Le-tega so cenili »po eleganci in individualnem izrazu črkovnega in tiskarskega gradiva ter po izbiri papirja in skrbnosti tiska«. Tudi Alasiov slovar »se odlikuje po izbranem tiskarskem gradivu«, označujejo ga kot »izrednega in nenavadnega« (str. 299, 301). *Notranja neprecenljiva vrednost* pa je v ohranjenem stanju jezika Kraševcev v času zgodnjega baroka. Z analizo slovanskega gradiva in spremljajočih tekstov pa se nam odkriva delni pogled v takratno cerkveno in posvetno življenje na Krasu, ko je Cerkev že organizirano nastopala proti ostankom slovenskega protestantizma.

Zdi se mi, da ima faksimile DZS poudarjeno komercialen značaj, pa čeprav mu M. Glavan (na TV) prisoja predvsem kulturno poslanstvo. Od šeststo jih je sto (oštevilčeni, v svinjskem usnju, zaščitni škatli, z zasoljeno ceno) namenjeno bibliofi-

lom in petičnim literarnim snobom. Prvi mehanski odtis je bil laže dosegljiv. Tudi sem prepričan, da je bil namen prvega faksimila (saj je bil organizacijsko tvegan) plemenitejši. Bil je predvsem akt pietete in kulturno dejanje širšega pomena. Reševal je »pred nevarnostjo izginotja v kakršnikoli veliki nesreči ali nepredvidenem dogodku dragoceni in edinstveni dokument«... slovenske kulture (str. 289).

Za osvežitev spomina: prva faksimilirana izdaja Alasiovega slovarja je izšla kot 16. zvezek znamenite zbirke »Monumenta litterarum slovenicarum« pri Mladinski knjigi leta 1979 (8°, 312 strani). Izdaja je v celoti dvojezična: italijansko-slovenska s spremnimi besedami Lina Legiše (24 strani), Bogomila Gerlanca (10 strani), Branka Rejsa in z uvodom župana Albina Škerka. Po moji presoji so spremni teksti tako temeljiti, da jim bodo mogle novejše raziskave komaj še kaj bistvenega dodati. In takšne izdaje ne bi smeli kar tako zamolčati. Za to mi predvsem gre!

Dušan Ludvik

P. S.

Ko je bil moj tipkopolis že v zaprti kuverti, sem z veseljem prebral vest izpod peresa T. P. (TV 15. Svobodna misel št. 4, str. 9), ki vendarle jasno pove, da je »reprint« Alasia pri DZS že »drugi«, da torej *ni* »enkratno kulturno dejanje«, za kakršno so ga »predstavili na televiziji in v dnevnem časopisu«.

D. L.

Popravek

Na platnicah prejšnje, pete (5) štev. smo zapisali, da je izšla knjiga Saše Vuge **STEZA DO POLNOČI**, ki da prinaša štiri igre. Slabo smo šteli, gre za pet radijskih in televizijskih iger in sicer: *Steza do polnoči*, *Silvestrovo črepinj*, *Povest o belem zajcu*, *Maistrova najdaljša mariborska noč 1918*, *Maronij Pilla*.